

Tri žarišča današnje družinske pedagogike

■ **Jože Ramovš**, prof. dr., antropolog, logoterapevt, je opravil specializacijo iz partnerskega komuniciranja, je predstojnik Inštituta Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. Posveča se razvoju metode skupinskega socialnega učenja za osebnostno rast in oblikovanje lepšega sožitja v družini, službi in družbi, posebej med generacijami v današnji demografski tranziciji staranja prebivalstva. V bibliografski bazi COBISS ima več kot tisoč člankov in drugih del, med njimi dvajset samostojnih knjig in osemnajst v soavtorstvu, devetintrideset ponatisov in prevodov v tuje jezike.

Veliko se govori, da današnje stanje družine ni idealno. Razsvetljeno mišljenje je v dveh stoletjih res specializiralo levo polovico naših možganov za kritično analizo vseh in vsega, tudi družine. Tej polovici svojega razuma dajemo tudi v tem članku priložnost, da posreduje kritična spoznanja o današnji družini. Toda z dogovorom, da temu sledi enako stvaren razmislek o tem, kaj je glede družine danes boljše, kakor je bilo v njeni zgodovini; zgodovina družine pa teče, odkar obstaja človeštvo. Česa bi se Adam in Eva, Romeo in Julija, sv. Ema Krška in Viljem Savinjski, Coretta Scott in Martin Luter King danes od srca razveselili v primerjavi z družinsko izkušnjo v času svojega življenja?

Ko gornik obhodi senčno in sončno stran hriba, lahko markira na njegov vrh varno in lepo stezo. Po analizi temne in svetle strani današnje družine sledi v zadnjem delu članka sinteza treh nalog današnje družinske pedagogike, ki se mi kažejo po desetletjih dela na tem področju.¹

Kritičen pogled na stanje današnje družine s senčne in sončne strani

Ko rečemo »stanje današnje družine«, imamo pred očmi domet svoje izkušnje, torej izkušnje z družino po 2. svetovni vojni.

Etabilirani tok psihologije in sociologije družine v času komunističnega socializma je izhajal iz Engelsove teorije o izvoru družine, privatne lastnine in države; še v sedemdesetih letih smo se je morali učiti kot osnovno snov za izpit iz psihologije družine. Nekateri sociologi in psihologi pa so sledili pomembnim spoznanjem o družini, npr. profesorica psihologije družine na višji šoli in pozneje *Fakulteti za socialno delo* Gabi Čacinovič Vogrinčič med drugim o drami povezanosti in osamosvajanja staršev in otrok (Stierlin), o nujnosti ohranitve generacijskih razlik (Lidz) in o družini kot delovni skupini (Bion). Varaždinski psihiater Pavao Brajša, ki je od konca sedemdesetih let izdajal svoje knjige tudi v slovenščini, je zbral izjemno paleto spoznanj tedanjih vodilnih raziskovalcev o odnosni psihodinamiki v družini.

Na nobeni od slovenskih fakultet ni uspelo ne v času marksističnega socializma ne v samostojni Sloveniji sintetizirati spoznanj v učinkovito strokovno pomoč družini v njeni potradicionalni tranziciji. Seveda je ta sinteza lahko samo interdisciplinarna, možnost za njeno oblikovanje pa je na vseh fakultetah, kjer izobražujejo za delo z ljudmi in za ljudi: v psihologiji, sociologiji, pravu, teologiji, politologiji, pedagogiki, novinarstvu, socialnem delu, na upravni fakulteti, v ekonomiji in še kje. V stališču do družine, do njenega stanja in razvoja, glede njenega poslanstva in smisla so nekateri profesorji na fakultetah bolj ali manj protagonisti sodobnega toka resignirane

zmede glede družine kot temeljne medspolne, medgeneracijske in reprodukcijske enote življenja in sožitja v človeški skupnosti.

Na robu ali izven uradne univerzitetne sfere smo imeli tudi prodorne mislece, ki so raziskovali in pisali o družini. Za pedagogiko in širše, za vse antropološke vede, je bil to zlasti Franc Pediček (1922–2008), ki je zablestel kot gimnazijski psiholog na elitni bežigrasjski gimnaziji, profesor na športni fakulteti in direktor Pedagoškega inštituta. V začetku sedemdesetih let je bil zaradi svojih demokratičnih vzgojnih idej in pobud politično zavržen, od tedaj je bil za uradno znanost politični desident in nazorski reakcionar. V času svojega družbenega ugleda je pisal pronicljive sinteze družinske pedagogike o vozlih družinske vzgoje in pedagogiki odnosa do mladostnikov. Tudi v svojih starostnih pedagoških monografijah se je zavzemal za družinsko pedagogiko; njegova izrecna želja, o kateri sva večkrat govorila, je bilo snovanje kodeksa družinske etike.² Med katoliškimi duhovniki se je družini življenjsko posvetil jezuit Vital Vider (roj. 1929), ki je od začetka sedemdesetih let razvijal in uvajal model zakonskih skupin in vodil duhovne vaje za zakonce. Ves čas je pisal knjige o zakonu in družini za širšo javnost in priročnike za delo v zakonskih skupinah. Pediček, Vider in podobni so kljub svoji marginalizirani usodi v slovenski javnosti opravili pomembno delo za sintezo spoznanj o potrebah in možnostih današnje družine za sodobno družinsko pedagogiko.

V preteklega pol stoletja je bilo v Sloveniji vpeljanih tudi nekaj pomembnih vidikov sodobne družbene podpore družini. Najvidnejša sta porodniški dopust in otroško varstvo v vrtcih.

Kakšna je razlika glede družine v času marksističnega socializma in po osamosvojitvi slovenske države in tranziciji v kapitalizem? Druž-

Foto: BS

beni prostor se je demokratično razširil; Pedičku danes nihče ne bi prepovedoval objavljaja, odmev na njegovo prizadevanje za družino pa bi bil na levi in desni verjetno manjši, kakor je bil na njegove družinske knjige pred pol stoletja. Današnja politična, raziskovalna, pedagoška in publicistična moč iz javnih finančnih virov je v Sloveniji ostala pretežno predtranzicijska, v družino pa sta posegla trg in kapital, ki vztrajno razkrajata družino in naravo. Družina ne dobiva ne iz političnih, ne znanstvenih, ne civilnih, ne tradicionalnih ali drugih virov učinkovitih spoznanj in metod za svojo bolečo potradicionalno tranzicijo; ta pa je bistvo njenih zagat. Na nebu sodobne slovenske družine ni velikih zvezd, je pa zvezdni prah dragocenih prizadevanj na raznih straneh – iz zvezdnega prahu pa se rojevajo nove galaksije! Najpomembnejše je širjenje zakonskih in družinskih skupin, ki se napaja iz več virov: karizmatičnih, iz cerkvenopastoralnih in iz strokovnih. Danes so zelo potrebne tudi zakonske skupine za starše odraslih otrok, naši poskusi na tem področju se zelo dobro obnesejo.

Po hribu sodobne slovenske družine hodimo izmenoma po senčni in sončni strani. Sonca za rast družine je danes na njem dovolj; noben rod naših prednikov ga ni doživljal več.

Ena od lepih barv na svetli strani današnje družine je njena materialna varnost. Vso preteklost so morali starši, otroci in starci garati, da so preživeli; velikokrat lačni, prezeblji, slabo oblečeni, bolni in kratkega življenjskega veka. Danes imamo relativno udobje. Osnovna materialna varnost, izobrazba ter zavestno razvijanje notranje svobode in smiselne orientacije so pogoji za oblikovanje lepšega družinskega sožitja in za osebno duhovno zorenje vsakega družinskega člana. Osebnostno zorenje družinskih članov in razvoj lepega sožitja pa sta prej ali slej glavni konceptualni in metodični cilj družinske pedagogike.

Na sončni strani družinske gore je krasna barva današnje epohalno preseganje patriarhalne nadvlade nad ženskami. Pri tem današnji rodovi sodelujemo v bolečem zdravljenju ene največjih razvojnih zablod človeštva, ki je trajala deset tisočletij.

Tri velike možnosti in naloge današnje družinske pedagogike

Družinska pedagogika je znanost, ki raziskuje in razvija možnosti za kakovostno sožitje današnje družine; sožitje v družini pa je prostor in metoda za osebno rast in človeško zorenje vsakega od družinskih članov. Po izkušnjah in spoznanjih, ki sem jih bil deležen v pol stoletja študija in dela v praksi, ima družinska pedagogika danes tri pomembna žarišča (več v knjigi *Sožitje v družini*, Ramovš, 2017).

1. Razvijanje in poučevanje metod za komuniciranje in sodelovanje.

Konkretni vzorci za vsakdanje družinsko občevanje in sodelovanje iz tradicionalne, kmečko-obrtniške in patriarhalne družine v današnjih življenjskih razmerah niso nič bolj uporabni kakor kuhanje v črni kuhinji ali kolovrat za prejo. Komuniciranje, ki ustreza razmeram, pa ne nastane samo od sebe. Današnje zanašanje na spontano oblikovanje lepšega sožitja ne more dati boljših učinkov, kakor bi jih dal spontani razvoj elektronike. Družinska pedagogika ima pri razvijanju sodobnih metod za komuniciranje in sodelovanje v družini iste možnosti in naloge, kakor jih ima elektronska znanost pri razvoju informacijsko-komunikacijske tehnologije. Najbolj pereče je pomanjkanje sodobnih veščin za komuniciranje in sodelovanje med staršema.

2. Spoznavanje in prevzemanje smiselnih vlog.

Vloge v družini so danes najbolj v krizi: spolne, starševske, generacijske, gospodinjstvo-gospodarske in komunikacijske. Poleg pomanjkanja veščin in metod za prevzemanje in uresničevanje pomembnih vlog v družinskem sožitju vlada glede vlog tudi huda miselna zmeda.

3. Usmeritev pozornosti na veščine za lepo vzdušje v družini.

Moč za razvoj družine je od nekdaj pritekala iz veselja, navdušenja, radovednosti, zanimanja za drugega in vživljanja vanj. Te veščine so osnova dialoga in sodelovanja. Družina živi in se razvija s svojo delavnostjo, poštenostjo in z radostnim praznovanjem. Danes imamo na voljo sveža spoznanja o možganih, ki vse to potrjujejo in pomagajo razvijati veščine za lepo vzdušje v družini.

Razvojno raziskovanje in oblikovanje metod za navedena tri žarišča je pomembna naloga družinske pedagogike. Kakovostne univerze v tujini imajo družinsko pedagogiko za temeljni predmet.³ Ko bo pri nas ta ali ona univerza ali fakulteta, civilna ali cerkvena organizacija posegla po tej nalogi, bodo ta tri žarišča družinske pedagogike dobra priložnost za njeno razvojno raziskovanje in širjenje znanja. ◀

Opombe

1 Glej avtorjevo obsežno knjigo o tej vsebini *Sožitje v družini* (2017); leta 1994 je organiziral v Cankarjevem domu v Ljubljani dvodnevno osrednjo nacionalno prireditve ob mednarodnem letu družine in znanstveni simpozij (Ramovš, Jože (ured.) (1995): *Družina*, zbornik predavanj. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno).

2 O Francu Pedičku in njegovem delu je največ informacij v monografiji Šinkovec, Silvo (ured.) (2013): *Franc Pediček, slovenski pedagog*. Naslovi omenjenih Pedičkovih knjig pa so: *Puberteta – drugo rojstvo* (1966), *Mladostnikove zadrege* (1966), *Mladostnikovo vedenje* (1968), *Midva* (1969), *Vozli družinske vzgoje* (1971), *Pedagogika danes* (1992), *Edukacija danes* (1994), *Moja hoja za pedagogiko* (2006).

3 Mednarodna univerza Università pontificia salesiana (UPS) v Rimu, ki zbira razgledane in uspešne učitelje z vsega sveta (salezijanci kot redovniki za vzgojo delujejo po vseh celinah), ima temeljni predmet in seminar o družinski pedagogiki (informacija iz prve roke, ker tam študira socialno pedagogiko moja hčerka Marta).